

ERINDRINGSBILLEDER OMKRING SONNES FRISE

Da jeg i foråret 1938 til min overraskelse – det være sagt uden krukkeri – blev nævnt som en af dem, der kunne være tale om at gøre til borgmester, var det næste, der meldte sig for mig, hvilken magistratsafdeling der ville falde i min turban. Det blev altså 2. afdeling, der omfattede hospitaler og nogle andre hver for sig vigtige områder. Det felt blandt dem alle, der stod for mig som noget fremmed, var *Thorvaldsens museum*. Nu så mange år efter kan jeg godt tilstå, at jeg hidtil ikke havde slidt mine skosåler tynde derinde. Thorvaldsens museum var »helt der oppe«; dér levede de, der forstod kunst og kunne tale om kunst, og ville mon mine forudsætninger for at gøre nogen som helst gavn strække synderligt langt?

Jeg blev virkelig betaget ved at møde mennesker, der var dus med kunsten, og som talte om dette rige i et sprog, som var mig fremmed; dog taltes der i den kreds, jeg her kom ind i, et så klart og overbevisende sprog, at jeg efterhånden nemmede det. Som barn og ung mand havde jeg kunnet glæde mig over alt, hvad der var skønt i mit hjem og i andres hjem. Det var ikke »det dyre«, men det blev i mine øjne noget, der var med til at gøre mit barndomshjem til det minde, der altid vil stå fast. Jeg kunne glæde mig ved at gå på kunstsamlinger. Når min far tog os drenge med om søndagen, gik turen nu og da til museer, men besøgenes varighed skulle være begrænsede. Det var altså ikke det, der kunne føre mig til opgaven på Thorvaldsens museum.

Inden jeg endnu var kommet i forbindelse med nogen ved museet, kom der en indbydelse fra det italienske gesandtskab til at deltage i en sammenkomst. Jeg blev meget betænkelig ved at deltage i noget, der havde med Mussolini og hans mænd at gøre, og ringede til direktør *Sigurd Schultz* for at drøfte sagen med ham. Det blev mit første møde med den mand, jeg senere skulle få et meget fint samarbejde med, og som jeg, skønt det skete telefonisk, straks følte mig i fortrolighed med.

Nogen tid efter skulle det første bestyrelsesmøde holdes. Ved denne lejlighed skulle der tages afsked med bestyrelsens hidtidige formand, borgmester *Peder Hedebol*, hvis magistratsafdeling jeg delvis havde overtaget. Det foregik i selve museet i et af de festligt udstyrede rum, der gav aftenen en ramme af skønhed, som jeg ikke mindedes at have oplevet noget sted før. Under sådanne vilkår foregik min entré i det arbejde, som siden har givet mig så mange andre skønne indtryk. Denne aften foregik iøvrigt overdragelsen af formandsposten på den højtideligste måde.

Med direktør Sigurd Schultz som den dagligt ledende og inspirerende personlighed var der i Peder Hedebols tid begyndt en restaurering af museets gårdfacader og af dets indre lokaliteter. Det var malerne *Axel Johansen* og *Axel Salto* og mureren *Hans Petersen*, der forestod disse fornyelser. Axel Johansen døde ulykkeligtvis, inden arbejdet var tilendebragt, og naturligt skulle det synes, om også museets ydre mure og *Sonnes frise*, som det senere besluttedes at forny, blev overdraget Axel Salto. Det blev imidlertid ikke uden videre accepteret af alle de faktorer, personer som institutioner, hvis tilslutning fordredes, for at arbejdet kunne begyndes.

I bestyrelsen sad dengang: udpeget af akademiet maleren *Aksel Jørgensen*, billedhugger *Svend Rathsack* og arkitekt *Charles J. Schou*, af højesteret højesteretsdommer *V. Topsøe-Jensen* og af borgerrepræsentationen landstingsmand *C. F. Sørensen* og arkitekt *Henning Hansen*. Svend Rathsack afløstes i 1940 af *Utzon-Frank*. Bestyrelsens sekretær har gennem hele restaureringsperioden været kontorchef *Axel Ravn*.

Axel Ravn var ikke et nyt navn for mig. 24 år før – et halvt år før den første verdenskrig – så vi hinanden i geledet i paradislejren, hvortil vi var indbudte for at gøre rekruttjeneste i det svære artilleri. Axel Ravn var 3½ år ældre, hans juridiske studium havde optaget disse år, og i den alder betyder en sådan aldersforskel ikke så lidt. Axel Ravn var fin og stilfærdig, det kunne vist ikke siges om mig, og selv om vi fulgtes fra den ene kaserne til den anden i de 2 år, vi måtte blive i tjenesten, kom jeg aldrig rigtig i kontakt med ham dengang. I museets arbejde har jeg derimod lært denne fine, noble mand at kende som den bedste medarbejder. Det er ikke blot mig, der har meget at sige Ravn tak for, det er Thorvaldsens museum og dets rige udvikling fra et lidet besøgt sted til et folkeligt museum, som danske og fremmede stævner til i et ganske andet antal end før. Denne ære deler Ravn med Sigurd Schultz.

Der er sikkert mange, der lever i den tro, at livet på et museum, også Thorvaldsens, er som på et torneroseslot. Denne opfattelse er forkert. Der hersker

til tider den samme uenighed som alle andre steder, hvor mennesker samles. Det giver sig selv, at kunstnere ser, ja *må* se forskelligt på, hvad der har kunstnerisk værdi, og også se forskelligt på, hvilke kunstnere der egner sig særligt til de enkelte opgaver. Akademiet for de skønne Kunster overlod i dette tilfælde ikke til de af det selv udpegede medlemmer i museets bestyrelse at handle på egen hånd. Akademirådet gav udtryk for sit syn på spørgsmålet om fornyelsen af *Sonnes frise* og på, hvem der magtede eller ikke magtede at lede dette arbejde, og det skete gennem pressen. Akademirådet havde delt sig i et flertal og et mindretal. Flertallet gik på et vist tidspunkt ind for, at *Sonnes frise* burde stå, som den var, og dø stille ved vejrligets og de skrøbelige fundamenterers påvirkning, medens mindretallet var positivt over for fornyelsen af frisen. Baggrunden for flertallets holdning var sikkert baseret både på tvivl om muligheden for en genskabelse af frisen rent teknisk set og på spørgsmålet om, af hvilken kunstner opgaven i givet fald burde løses – arkitekt *Kaare Klint* eller maleren *Axel Salto* eller et endnu uafklaret navn.

Disse forskellige opfattelser kom også til udtryk i bestyrelsen og delte den i to grupper. Det var ikke let at manøvrere inden for bestyrelsen i denne slet ikke korte periode, hvor opfattelserne strede.

Jeg husker med stor glæde, hvor *Aksel Jørgensen* gjorde stærkt indtryk på mig fra den dag, jeg mødte ham i bestyrelses-arbejdet. Hans indtrængende iver for at overbevise den lyttende, hans trang til at få sikkerhed for, at det var lykkedes, ved at slutte sine sætninger med et »Ikke sandt!« – det tvang tilhøreren til enten at give udtryk for enighed eller det modsatte. Han sagde engang midt i en sådan livsbekræftende udløsning af sit kunstnerhjerte: »Tænk om det kunne lykkes i din formandstid at få løst spørgsmålet om genskabelse af *Sonnes frise*«. Det blev et signal for mig. Jeg havde forstået værdien i dette arbejdes gennemførelse.

Derfor gjorde det mig ondt, at *Aksel Jørgensen* på et tidspunkt, da arbejdet syntes at skulle lykkes, ikke mente at kunne forene det med sin kunstneriske samvittighed og sin bedømmelse af personer at fortsætte sit medlemskab i museets bestyrelse. Under telefonsamtaler mellem ham og *Axel Salto* skete det mere end een gang, at telefonen blev knaldet på. Det gjorde jo aldrig forståelsen bedre. Mon det er ukendt mellem kunstnere, at det kommer til voldsomme tilkendegivelser af øjeblikkets stemninger?

Aksel Jørgensen – den vidunderlige inspirerende kunstner – som jeg ofte siden hans udtræden af bestyrelsen mødtes med, glædede sig trods det skisma, der var årsag til hans udtræden, varmt over den udvikling, fornyelsen af *Sonnes*

frise var inde i. Havde han blot levet og kunnet glædet sig over Risebyes og Saltos og deres mænds arbejdsresultater!

Efter Aksel Jørgensen kom maleren *William Scharff*, der ikke havde samme betænkeligheder. Også Scharffs rige kunstnersind har givet mig uudslettelige indtryk.

I museets bestyrelse har i årene siden 1938 siddet ret mange repræsentanter for borgerrepræsentationen. Alle har følt den særlige stemning, der råder på dette museum, og alle uden undtagelse har ydet deres værdifulde indsats i budgetudvalg, og hvor der iøvrigt har været anledning til det, for at det økonomiske grundlag for bygningens istandsættelse og for den gamle Sonnes frises bevaring og dens afløseres skabelse har kunnet gennemføres. Jeg mindes især nuværende viceskoledirektør *Otto V. Nielsen*. Der er kunstnerblod i ham. Han er så levende i sin forståelse af livets forhold, og han er en renlivet idealist, der med begejstret iver går ind for, hvad han tror på. Han troede på Sonnes frise, og det havde sin betydning i kommunens budgetudvalg dengang.

Museets bestyrelse skylder kommunalbestyrelsen sin største taknemmelighed for den forståelse af opgavernes betydning, som de betydelige bevillinger i de forløbne år er udtryk for.

For Sigurd Schultz og Axel Ravn og mig vil stemningerne efter bestyrelsesmøderne sikkert altid stå friske i erindringen, forskellige som de var, efter som vinden havde blæst omkring arbejdet for Sonnes frise.

I foråret 1934 lykkedes det at opnå principiel enighed i bestyrelsen om, at frisen skulle fornyes. Denne beslutning var af afgørende betydning, den satte sagen i gang, uden dog at modstanden var forbi. Tværtimod kan man måske sige, at uvejret blev kraftigere, eftersom det tildels kom til at foregå for åbent tæppe og med uforbeholdne meningsudladninger.

Bygningen, der er rammen om museet, er som formentlig bekendt fredet i klasse A, og det må synes helt rigtigt. Midt i sommeren 1959, hvor disse minder fæstes på papiret, har jeg haft en konflikt med fredningsmyndigheden »Det særlige bygningssyn« om en fornylig vedtaget fredning af Københavns Kommunehospital i klasse A, altså hvad alt angår, det ydre som det indre, og hvor det efter min ringe mening forekom mindre hensigtsmæssigt.

Hatten af for dem, der vil og har myndighed til at dekretere fredning af et bygningsværk eller af et naturskønt landskab, så vandalismen kan stoppes i sit hærværk; men hvem skal værne det skønne og dets varige værdi over for fredningsmændenes laden stå til, sådan som det skete med bygningssynets forbud mod Sonnes frises fjernelse fra museets ydermure. Under de forhandlinger, der

Borgmesterbesøg i Axel Saltos arbejdsskur ved Sonnes frise. Forrest fra venstre: H. Chr. Høier, borgmester Julius Hansen, Axel Salto. Bagved: Jens Urup Jensen (i hvid skjorte) og nakken af Ib Asbjørn Olesen. (Carl Rasmussen, »Social-Demokraten« fot. 1953).

derefter førtes mellem museets bestyrelse og bygningssynet, henstillede det sidste, at sagen blev udskudt i yderligere 5 år, 5 år som måske kunne gøre det af med det meste af det, der var tilbage af den gamle frise.

I bygningssynet sad bl.a. arkitekt *Kaare Klint*, der var stærkt berørt af, at det ikke var ham, der havde fået overladt opgaven at genskabe frisen, og der var hos alle i bygningssynet med undtagelse af arkitekturhistorikeren *Vilh. Lorenzen* ingen tro på, at andre kunne gøre arbejdet.

Axel Salto og hans mænd gik i arbejdsskuret på plænen foran museet i gang med et prøvebillede, det var det felt, der forestiller billedhuggerinde Adelgunde Herbst og maler N. F. Habbe. Relieffet, der bæres af en arbejder, forestiller Hector hos Paris og Helene.

Dette billede blev af en sådan art, at bygningssynet – også *Kaare Klint* – måtte erkende, at Salto-gruppen evnede opgaven, og det billede løste den sidste og den værste knude, og bygningssynet opgav sin modstand. Prøvebilledet bar foruden Salto og hans mænd også Risebyes mænd senere op på rådhuset og skænkede mig det i fælles glæde over den vundne sejr.

Billedet har værdi, og det har historie og, kære læser, vær rolig, det bliver ikke, når jeg ikke er mere, solgt til en marskandiser, men det er sikret museet, hvor det rettelig hører hjemme.

Sonnes frise, som *Elof Risebye* har reddet fra forfald, og som mange på akademiet i sin tid, da kampen begyndte i fyrrerne, ønskede »skulle dø i sin skønhed«, anses nu af de toneangivende kunstnere for det største danske kunstværk, og museerne hjemme og ude ønsker det bevaret et sted samlet.

Sådan er slaget endt.

Resten har været idyl – omtrent da. *Axel Saltos* og mit kammeratskab og senere venskab blev indledet ved de ikke få gange, Salto så ind til mig på kontoret på rådhuset. Det var jo ikke Saltos livsgerning, det drejede sig om, men det var et af hans største arbejder, som han ikke kunne tænke sig skulle gå hans dør forbi. Hans kunstnerære som hans kærlighed til opgaven krævede det for ham.

Det gode sammenhold, der efterhånden voksede frem mellem dem, der havde med frisen at gøre, kom især til udtryk ved de såkaldte »borgmesterfrokoster«. Salto er en hårdnakket slider, men han har også en sjælden evne til at højtideligholde sit arbejde ved festlige hvilepauser. Når et afsnit af frisen var færdigt, mødtes vi for at se på resultatet. Arbejdet blev gennemgået og drøftet og derefter spiste vi vore medbragte klemmer i træhuset på plænen foran museet. *Kaj Bentzen* sørgede for øllet, og en gang om året hyggede han om og for

Fra Sonnes frise. En af tilskuerne ved Thorvaldsens landstigning (felt nr. 1). Fotograferet i næroptagelse på muren af maleren Poul Larsson inden feltets afgang ved Elob Risebye og hans folk.

os med stegt ål, som hans kone havde tilberedt eller var hentet fra et stegeri i Magstræde – den lokkede jo altid en snaps ned. Optakten var den åndfulde og gnistrende tale, Salto improviserede, og når så *Høiers* fløjte lød i skurets stille oase – som fra en gut på en norsk sæter eller en Pan i den danske skov – så havde vi stemningen. Jeg tænkte ofte, at de, der rullede forbi i sporvognene udenfor, skulle bare kunne høre det!

Den kreds, der samledes her, kunne være lidt vekslende. Foruden Saltos medarbejdere, malerne *H. Chr. Høier*, *Ib Asbjørn Olesen*, og *Jens Urup Jensen*, murerne *Thorvald Nielsen*, *Svend Aage Sørensen* og *Kaj Bentzen*, kom lejlighedsvis venner af skuret som mesterlitografen *J. Chr. Sørensen* og arkitekt *Frits Schlegel* eller andre, der havde tilknytning til arbejdet på frisen. Større blev kredsen naturligvis på Saltos fødselsdag, når medarbejderne fejrede ham med spøgefulde påfund, der faldt i god jord hos Saltos humor og ironiske lune.

En af de unge kunstnere skrev nu og da en kort slagsang – hvem af dem er holdt skjult for mig – der kunne varieres, så den passede for hvem som helst, der i det givne øjeblik skulle hyldes. Der har eksisteret et kammeratskab af højeste karat, et kammeratskab der uden tvivl har styrket arbejdslysten og gjort hver dag til en festdag.

Elof Risebye og hans folk – malerne *Poul Larsson*, *Ingolf Røjbæk* og *Vilh. Rendal-Jensen*, senere i stedet for de to sidste *Robert Risager* og *Erik Bøttzauw* – gik mere for sig selv. De havde en anden livsform og kom kun ved særlig lejlighed til de festlige sammenkomster i skuret, men de havde også deres måde at ære deres arbejde på og at understrege dets betydning, for eksempel da Risebye samlede hele kredsen i sine stuer på Charlottenborg, og da hospitalsinspektør *Andreas Andersen* i anledning af arbejdets afslutning var vært på loftet over Hospitalet på Forchhammersvej (Risebyes hverv var forfulgt af mangel på brugeligt arbejdslokale – man endte i en forhenværende gymnastiksal på Forchhammersvej, hvor hospitalet jo er gæst i en tidligere skole, og den aftrukne frise opbevares stadig i gymnastiksalen, indtil den forhåbentlig snart finder sit blivende sted i Århus nye kunstmuseum). Her var det Risebyes dybe og brændende taler, der åbenbarede den tro til deres mission over for Sonnes frise, hvormed han og hans mænd gennemførte deres arbejde. Hans ord havde glød, de kom fra hjertet. Med rette! Thi Risebye og hans hjælpere havde jo påtaget sig den fuldt så vigtige opgave, som fremtiden måske ikke mindst vil takke os for, at foretage aftrækningen af den gamle frise, bevaringen af selve Jørgen Sonnes berømte mesterværk.

JULIUS HANSEN